

turam personaliter a se distinctam. Ut tamen illa miracula siebant in confirmationem illius veritatis, qua Christus asserebat se esse Deum, sic erant sufficientia, et de se evidencia signa divinitatis Christi; sed illa non erat evidencia rei in se, sed in testificante; pendebat enim ex assertione et testimonio ipsius met Christi.

5. *Quid dæmon naturaliter de incarnatione cognoverit.* — Ad confirmationem illius difficultatis, quoniam ea ad materiam de Angelis spectat, et 1 p., q. 57, late tractatur, breviter hoc loco dicendum est dæmonem, quamvis non videret in Christi humanitate subsistiam creatam, non propterea vidiisse, aut evidenter collegisse illam humanitatem per incarnatam subsistere; potuit enim dubitare an illa natura humana omni esset privata subsistentia, vel an esset alicui supposito creato conjuncta. Quis enim scit an evidenter cognoscat Angelus naturali cognitione hæc duo implicare contradictionem? Vel certe dubitare potuit an subsistentia illius humanitatis, quæcumque illa esset, sibi occultaretur a Deo propter specialem aliquam rationem providentiae sue? Denique fortasse improbabile non est, potuisse in hoc dæmonem decipi, existimando Christi humanitatem non aliter subsistere, quam aliorum hominum naturas, quia quamdiu non videtur clare et in se conjunctio talis naturæ cum aliena persona, fortasse non aliter appareat existens quam aliæ naturæ; quia carentia propriæ subsistentiæ intrinsece pendet ex modo quo natura est in alieno supposito, unde fortasse videri non potest, nisi modus ille prius videatur.

6. *De Sibyllarum raticiniis.* — Ad alteram partem respondetur, multo certius esse illas prædictiones Sibyllarum, et si quæ fuerunt aliae similes, non potuisse ex sola naturali cognitione oriri, quia non solum erant de re omnino supernaturali, sed etiam de re futura, ex libera Dei voluntate pendente. Quare dicendum est, vel ipsas legisse propheticos libros, eisque fidem aliquam adhibuisse (ut in simili dixit Augustinus, lib. 10 de Trinit., cap. 29, de Platonicis, qui de Verbi æterni generatione nonnulla in suis scriptis indicarunt); vel, quod verisimilius est, fieri potuit ut gratia prophetæ his hominibus vel mulieribus fuerit communicata, ut de Sibyllis indicat Clemens Alexand., lib. 1 Stromatum, et aperiens docuit D. Thom. 2. 2, q. 2, art. 7, ad 3. Et de his, aliisque philosophorum dictis, videri potest Clemens, lib. 5 Const. Apost., c. 8;

Lactant., lib. 1 de Falsa relig., c. 7; August. supra, et Eusebius, lib. 11 de Præpar., c. 10; August. Eugub., fere toto lib. 1 de Peren. Philosoph., præsertim c. vigesimo quinto, et ult.; Med., lib. 2 de Recta in Deum fide, cap. nono.

SECTIO III.

An incarnatio fuerit per se conveniens.

1. *Duplex ratio convenientiae.* — Duobus modis, ut notat Clemens Alexand., libro primo Pædag., cap. tertio, potest aliquod divinum opus esse conveniens: uno modo per se, tanquam propter se Deo amabile; alio modo propter aliquem cui est necessarium vel utile tale opus: de hoc posteriori modo dicemus cum D. Thoma, articulo sequenti; prior vero modus hic explicandus est. Ratio autem convenientiae in quadam habitudine vel relatione consistit, vel sine illa explicari non potest; et ideo necesse est comparare hoc mysterium, et ad Deum ipsum, et ad humanam naturam non lapsam, sed secundum se consideratam, et ad alias creaturem seu totum universum, ut explicemus, quomodo respectu singulorum fuerit hoc mysterium per se conveniens.

2. *Incarnationis mysterium per se conveniens Deo.* — Dico primo, opus incarnationis fuit per se conveniens ipsi Deo, id est, maxime consentaneum divinæ bonitati et perfectioni, quamvis illi nullam commoditatem vel perfectionem attulerit. Hæc conclusio satis explicata est circa litteram D. Thom., hanc enim ipse intendit, et hanc bene confirmat, et declarat ratione sua. Solum possumus hic addere verba ejusdem D. Thomæ, opusc. 60, quod est de humanitate Christi: *Congruerat, inquit, hoc opus Deo, quem decebat sapientiam suam ostendere, potentiam et bonitatem. Quid autem potentius quam conjungere extrema summe distantia? magna enim potentia fuit in conjunctione disparium elementorum, major in conjunctione illorum ad spiritum increatum. Quid vero sapientius, quam quod ad complementum totius universi fieret conjunctio primi et ultimi, hoc est, Verbi Dei, quod est omnium principium, et humanae naturæ, quæ in operibus sex dierum fuit ultima omnium creaturarum? Quid benignius et melius quam quod creator rerum communicare se voluit rebus creatis? Quæ benignitas magna fuit in conjunctione sui cum omnibus rebus per præsentiam; major, quia communicavit se bonis per gratiam; maxima, quia se communicavit Christo homini, et per*

consequens generibus singulorum, in unitate personæ. Hæc D. Thomas. Et idem discursus fieri potest discurrendo per omnia fere Dei attributa. De quo legi possunt Damasc., lib. 1 de Fide, cap. 1 et 27; Leo, serm. 1 de Nativ.; Athan., lib. de Corp. Christi; Chrysost., homil. in Joan.; Augustinus, Bernardus, Anselmus, locis citatis.

3. *Incarnatio humanae naturæ valde convenientis.* — Dico secundo: quanquam incarnationis supra debitum et conditionem humanæ naturæ, fuit tamen illi valde conveniens, id est, magnum bonum et perfectionem illi afferens. Conclusio fere per se nota est; declaratur tamen primo, quia per hoc mysterium factum est ut verus homo sit verus Deus; unde fit consequens, ut quidam homo sit superior omnibus Angelis, et sit capax multarum perfectionum, quarum nulla pura creatura potest esse capax, ut infiniti meriti, perfectæ justitiae coram Deo, et aliarum similitudinum. Unde Augustinus, de Prædest. Sanct., cap. 25, dicit, *ita esse hoc mysterio sublevat humanam naturam, ut quo altius attollatur, non habeat; et quamvis hæc dignitas illius individuæ naturæ, quæ specialiter assumpta est, singularis esse videatur, tamen in totam naturam redundat.* Propter quod fortasse dixit Paulus, 2 Corint. 2, prædestinasse Deum hoc mysterium ad gloriam nostram. Secundo, inquit Augustinus in Manuali, cap. 26: *Ut familiarius diligenter ab homine Deus, in similitudinem hominis Deus apparuit.* Fuit itaque conveniens homini beneficium hoc, ut ad majorem Dei amorem, majusque charitatis vinculum excitaretur. Unde Christus, Luc. 12, inquit: *Ignem veni mittere in terram.* Est enim amor et ostensio amoris causa efficacissime movens ad amandum; in hoc autem opere maxime ostendit Deus amorem suum erga homines, juxta illud Joan. 3: *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret.* Nam, teste Dionysio, c. 4, de Divinis nominibus, amor est unitivus; sicut ergo per hoc mysterium Deus maxime unitur homini, ita maximam dilectionem suam erga illum ostendit. Unde Clemens Alexand., lib. 1 Pædag., cap. 3: *Homo, inquit, a Deo diligitur.* Qui enim fieri potest ut non diligatur propter quem Unigenitus a sinu Patris dimittitur? Propter quod dicit ad Patrem Christus, Joan. decimo septimo: *Dilexisti eos sicut et me dilexisti.*

4. Deinde similitudo est causa amoris. In hoc autem mysterio Deus in similitudinem ho-

minum factus est, et habitu inventus ut homo, et ideo factus est hominibus maxime amabilis; de qua ratione videri potest Augustinus supra, et lib. de Catechizandis rudibus, cap. 4; et Bernard., serm. 20 in Cantic.; nam, licet quæ ibi dicit potissimum propter redemptionem ab eo dicta sint, optime tamen ad ipsum mysterium incarnationis secundum se possunt applicari.

5. Tertia ratio sumitur ex Paulo, 1 ad Corint. 1, ubi de Christo inquit: *Factus est nobis sapientia, justitia et sanctificatio.* Nam hæc tria bona per se fuerunt humanæ naturæ convenientissima. Imprimis enim fuit valde utile homini doceri ab ipso Unigenito: *Qui lux vera est, quæ illuminat omnem hominem,* Joan. 1; et ideo, Joan. 18, de se dicit Christus: *Ego in hoc natus sum, et ad hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati,* id est, ut veram beatitudinem, et optimam viam ad illam comparandam homines doceam. De qua ratione elegantissime Augustinus, 11 de Civit., cap. 2. Deinde fuit homini convenientissimum, ut habere posset jus perfectæ justitiae ad gratiam et gloriam comparandam. Quocirca, quod Paulus, ad Rom. 5, dicit, possumus esse Christum in ostensionem justitiae divinæ, non solum verum est de justitia vindicativa, quæ solum habet locum supposito peccato; sed etiam de distributiva, et suo modo de commutativa, quæ in distributione præmiorum, et remunerazione meritorum per se reliquent. Denique magna hominum dignitas et utilitas est, ut aliquis homo sit fons totius sanctitatis et gratiæ, ut etiam per hoc mysterium effectum est, juxta illud Joan. 8: *Ego veni ut vitam habeant, et abundantius habent;* et ad Ephes. 4: *Benedixit nos Deus omni benedictione spirituali in caelis in Christo.*

6. Quarta ratio sumitur ex Augustino, tract. 80 in Joan.: *Unius, inquit, naturæ sunt vites et palmites; cum ergo esset Deus, cuius naturæ non sumus, factus est homo, ut in illo esset vites humana natura, cuius nos palmites esse possemus.* Quod alio modo dicunt Theologi, fuisse conveniens Deum fieri hominem, ut in genere gratiæ haberent homines caput homogeneum; et habet fundamentum in Paul., Colos. 1, et ad Ephes. 4. Et addi potest, cum una Ecclesia ex hominibus et Angelis constituantur, oportuisse ut unum et idem sit caput Angelorum et hominum, 1 ad Corinth. 12. Volut autem Deus hujusmodi caput potius hominem esse quam Angelum, vel ut gratia Dei

clarus cognosceretur; cum enim Angeli homini subduntur, constat id non perfectioni humanæ naturæ, sed gratiæ, illi donatæ, esse tribendum; vel quia, cum homines, qui natura sua sunt inferiores Angelis, ad eamdem gloriam et beatitudinem ordinentur, decuit ut illa inæqualitas per gratiæ excellentiam et personalem dignitatem unius hominis, quasi compensaretur, vel etiam superaretur.

7. Ultima ratio sumitur ex Cypr., lib. de Cardinalibus Christi operibus, cap. de Nativit. Christi, ubi dicit, Christum factum esse hominem, ut homo haberet in Deo, unde fieri posset plene beatus, in anima, videndo divinitatem; in corpore, videndo humanitatem, ut tota hominis conversio esset ad Christum. Quæ ratio fundamentum habere potest in verbo illo Joan. 17: *Hæc est autem vita æterna, ut agnoscant te solum verum Deum, et quem misisti Jesum Christum.* Et eamdem rationem habet Augustinus, lib. de Spiritu et anima, cap. 4 (si illius est opus), et optime in Manuali, cap. 25: *Deus, inquit, propter homines factus est homo, ut uterque sensus hominis in ipso beatificaretur, ut reficeretur oculus cordis in ejus divinitate, et oculus corporis in ejus humanitate, ut sive egrediens, sive ingrediens in ipso pascua inveniret humana natura condita ab ipso.*

8. *Incarnatio Christi complementum perfectionis universi.* — Dico tertio, etiam ad perfectionem et quasi complementum universi fuit convenientissimum Incarnationis mysterium. Declaratur primo: requirit enim completa universi perfectio, ut constet omnibus rerum ordinibus, et hoc modo sit Deo quam simillimum; simili ratione probavit D. Thom., 1 part., q. 50, artic. 1, inter res creatas quasdam esse spirituales et intellectuales; similiterque ostendi potest fuisse conveniens dari in rebus creatis ordinem gratiæ et gloriæ praeter totius naturæ ordinem. Eodem ergo modo concludimus unionem hypostaticam fuisse convenientem rerum universitati, ut esset omni ex parte perfecta.

9. Confirmatur, quia cum in omnibus substantiis creatis una natura integra sit in una persona, et in divina substantia una natura sit in pluribus personis, ut omnes differentiæ rerum invenirentur, conveniens fuit adinvenire modum quo plures naturæ essent in una persona. Similiter colligit Leo Papa, conveniens fuisse dari productum hominem ex muliere sine viro, quia jam alii tres modi producendi hominem inventi fuerant, nempe

ex viro sine femina, ex femina et viro; et absque viro et femina, per productionem ex nihilo.

10. Ultimo ex hoc mysterio ad omnes creaturem quedam peculiaris dignitas redundavit, quia in natura hominis omnes res creatæ quodammodo continentur, et ideo assumendo illam naturam, omnes creaturem quodammodo Deus sibi specialiter copulavit, ut eleganter explicavit Damasc., orat. de Transfigur. Domini, sub finem dicens: *Benigna Patris voluntas in unigenito Filio universi orbis salutem operata est, et rerum omnium connexionem effecit; nam, cum parvus mundus homo sit, ut qui essentiæ omnis, tum in aspectum cadentis, tum oculorum aciem fugientis, nodum ac vinculum in seipso ferat, atque hoc et illud sit, re vera benigna omnium rerum Domini et Creatoris, ac gubernatoris voluntas hoc tulit, ut in unigenito et consubstantiali Filio suo, divinitatis ac humanitatis ac per eam conditum omnium rerum connexionem fieret, ut sit Deus omnia in omnibus.* Atque mysterium hoc multi existimant indicatum esse a Paulo, cum dicit, ad Ephes. 1, omnia esse in Christo instaurata. Nam verbum græcum recapitulare significat, ut ibi Hieronymus notavit; dicuntur autem omnia esse recapitulata in Christo, ut sentit etiam Irenæus, lib. 3, cap. 18, quia cum omnia in natura humana quasi in summa continentur, assumpta hac natura a Verbo, cætere res omnes, veluti in summam redactæ, illi censemur conjunctæ. Hac etiam ratione in Scriptura nomine universitatis interdum homo significatur, ut notavit Gregorius, 6 Moralium, cap. 7 et 8; Damascenus, lib. 2, cap. 12; ergo eadem ratione possunt dici omnia instaurata per hoc mysterium propter novam dignitatem et excellentiam omnibus collatam. Et propterea fortasse omnes creature invitantur ab Isai., cap. 45, ad hoc mysterium perficiendum: *Rorate, cali, desuper, etc.* Et Joan. 3, amoris totius mundi idem mysterium tribuitur. Et ad eamdem rationem accommodari potest nomen quo solent Patres Græci hoc mysterium appellare; vocant enim illud *œconomiam*, ut videre est in Nazianz., orat. 42, non longe a principio; et Justino, in expositione fidei; est enim œconomia, quasi universalis dispensatio; per incarnationem autem toti universo provisum est, quia in totius cedit utilitatem. Quamquam hoc etiam ratione humanæ redemptiois veritatem habeat, quod dicti Patres magis videntur attendisse.

11. Tandem addendum est Deum, cum voluit hoc perficere mysterium, predictas rationes omnes, et infinitas fortasse alias intendisse; omnes enim sunt ex Scriptura et Patribus desumptæ, Deusque, qui omnia perfectissima ratione vult atque decernit, eas rationes omnes habuit ante oculos. Denique Augustinus, 13 de Trinit., cap. 17, alia multa esse dicit, quæ in Christi incarnatione salubriter intuenda et cogitanda sunt. Et S. Thomas, 4 Cont. gent., cap. 45, dicit pie considerantem hoc mysterium, tantam invenire sapientiae profunditatem, ut illius semper magis ac magis admirabiles rationes manifestentur.

ARTICULUS II.

Utrum necessarium fuerit ad reparationem generis humani Verbum Dei incarnari?

1. *Ad secundum sic proceditur. Videtur quod non fuerit necessarium ad reparationem humani generis Verbum Dei incarnari. Verbo enim Dei, cum sit Deus perfectus (ut in primo² habitum est) nihil virtutis per carnem assumptam accretivum. Si ergo Verbum Dei incarnatum humanam naturam reparavit, etiam absque carnis assumptione eam potuit reparare.*

2. *Præterea, ad reparationem humanæ naturæ, quæ per peccatum collapsa erat, nihil aliud requiri videbatur, quam quod homo satisfaceret pro peccato. Sed homo, ut videtur, satisfacere potuit pro peccato; non enim Deus ab homine plus requirere debet quam possit; et cum prouier sit ad miserendum quem ad puniendum, sicut homini imputat ad pœnam actum peccati, ita imputare debet ad meritum actum contrarium. Non ergo fuit necessarium ad reparationem humanæ naturæ, Verbum Dei incarnari.*

3. *Præterea ad salutem hominis præcipue pertinet ut Deum reverentur; unde dicitur Malach. 1: Si ego Pater, ubi honor meus? Si Dominus, ubi timor meus? Sed ex ipso homines Deum magis reverentur, quod eum considerant super omnia elevatum, et ab hominum sensibus remotum; unde in Psalm. 112 dicitur: Excelsus super omnes gentes Dominus, et super celos gloria ejus; et postea subditur: Quis sicut Dominus Deus noster? Quod*

¹ 3, d. 4, q. 3, art. 4, ad 2; et 4, d. 10, art. 1, ad 3, et d. 43, art. 2, q. 2, ad 2; et 4 cont., c. 55, 2. Et Psal. 45.

² Q. 4, art. 1 et 2.

ad reverentiam pertinet. Ergo videtur non convenire humanæ salutis, quod Deus nobis similis fieret per carnis assumptionem.

Sed contra. Illud, per quod humanum genus liberatur a perditione, est necessarium ad humanam salutem. Sed mysterium divinae incarnationis est hujusmodi, secundum illud Joannis 3: Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret, ut omnis, qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam aeternam; ergo necessarium fuit ad humanam salutem Deum incarnari.

Respondeo dicendum, quod ad finem aliquem dicitur aliquid esse necessarium duplitter¹. Uno modo, sine quo aliquid esse non potest; sicut cibus est necessarius ad conservationem humanæ vitae. Alio modo, per quod melius et convenientius pervenitur ad finem; sicut equus necessarius est ad iter. Primo modo, Deum incarnari non fuit necessarium ad reparationem humanæ naturæ. Deus enim per suam omnipotentem virtutem poterat humanam naturam multis aliis modis reparare.

Secundo autem modonecessarium fuit Deum incarnari ad humanæ nature reparationem. Unde Augustinus dicit, 13 de Trinit., cap. 10²: Verum etiam ostendamus non alium modum possibilem Deo defuisse (cujus potestati omnia æquale subjacent), sed sanandæ miseræ nostræ convenientiorem alium modum non fuisse.

Et hoc quidem considerari potest quantum ad promotionem hominis in bonum. Primo quidem quantum ad fidem, quæ magis certificatur ex hoc quod ipsi Deo loquenti credit. Unde Augustinus dicit, 11 de Civ. Dei³: Ut homo fidentius ambularet ad veritatem, ipsa veritas, Dei Filius, homine assumpto constituit atque fundavit fidem. Secundo, quantum ad spem, quæ per hoc maxime erigitur. Unde Augustinus dicit, 13 de Trinit.⁴: Nihil tam necessarium fuit ad erigendam spem nostram, quam ut demonstraretur nobis quantum diligenter nos Deus; quid vero hujus rei isto indicio manifestius, quam quod Dei Filius naturæ nostra dignatus est inire consortium? Tertio, quantum ad charitatem, quæ maxime per hoc excitatur. Unde Augustinus dicit in lib. de Catechizandis rudibus⁵: Quæ major est causa

¹ Aristoteles, 5 Metaph., text. 6, tom. 3.

² Non longe a princip., tom. 3.

³ C. 2, a med., tom. 5.

⁴ Cap. 10, non procul a princ., tom. 3.

⁵ Cap. 4, in prin., tom. 4.